منیش بەم شێوەیە بەرگری لە قەڵەمەکەی مەریوان هەڵبجەیی ئەکەم ، نووسەری پەرتووکی (سیکس ، شەریعەت ، ژن لە ئیسلامدا)

مەحموود محەمەد عوسمان
m_o_osman@hotmail.com

هەرکاتێ بابەتێک دێتە پێشەوە لەسەر ئازادی ، لەسەر قەڵەمێک کە بوێرانە باس لە ئاین و مێژوو و شارستانیەت ئەکات ، و هەرکاتێ هێرشێکی نەیارانی رەخنە و ئازادی دەربڕین لە کەناڵەکانی راگەیاندنەوە ببینم یان ببیستم ، بەتایبەتی لەلایەنی ئیسلامی سیاسیەوە بێت ، و هەرکاتێ لە تویێ پارچە هەڵبەستێک تابلۆیەک ببینم کە قەسیدەکەی چوانکردبێ بۆ ئازادی ، یان هاوارکردنی کەسێکی ئاسایی لە کۆمەڵگە بشنەفم کە بە گوێرەی توانای لەتێگەیشتنی بۆ ئازادی تورە ئەبێ و خۆی ڕێک ئەخات بۆ پەیوەست بوون بە سەنگەری مەدەنی و ئازادیخوازان . ئەوا مێژوو و بوێران و خۆبەختکەران و خاوەن ئەندێشەکانم ئەکوێتە خەیاڵ ، کە بەرگریان کرد و هەر یەکێ بەگوێرەی زاڵبوونی بەسەر ئەو شێوازەی کە خیتابەکەی ئەگەیەنێ بۆ خوێنەر یان بیسەر ، بۆ ئامانجێک تەریب بێت لەگەڵ هۆی دۆزینەوەی بەدبەختی مرۆڤەکان . وئەو بۆێرانەم دێتە خەیاڵ کە فەنای خۆیانیان ئەهاتە پێش چاو بەڵام بەردەوام ئەبوون بۆ ئامادە کردنی مرۆڤ و مێژوی دوو بەرەم دێتە پێش چاو .

بەرەیەک پەنا بردن بۆ ئاسمان و سەپاندنی خەیاڵات و قەتیسکردنی ئینسان لە چوارچێوەیەک کە بێ ئیرادە و مەشلولی بکات بەرامبەر بیرکردنەوە و جیهان ناسین و خودناسین ، پشت بەستنی ئەم بەرەیە بە بڕگەیەکی مێژوو لە بەشێکی ئەم کەونە و پشت بەستن بە دەسەڵات و دامو دەزگای ڕەسمی وناڕەسمی وماوەنەدان بۆ بەهرەمەندبوون لە سەرچاوەکان یان لە تێگەیشتن بۆ ژیان و بەتوندی ڕێگردانان بەرامبەر بەدەستهێنانی پێویستییەکانی ژیان بەهەر بیانوویەک . ئەمانە و هەموو تێستەکانی ئاینی بێ وەڵامن بەرامبەر مێژووی مرۆڤ و مێژووی زەوی و زانست و سەرهەڵدانی زمان . ناچارن پەنا ببەن بۆ ئەم هێرشانە .

بەرەیەکی تر کە جوانترین لاپەڕەکانی مێژوویان نەخشاندووە بۆ حورمەتی مرۆڤ و بەهەر شێوەیەک تەقەلایان کرد کە مرۆڤ پێش ئەوەی وەک بوونێکی کۆمەڵایتی بەردەوام بێت لە بەشداریکردنی لەناو کۆمەڵگە . ئەبێ ڕێزی لێ بگیری نەک ئەو ڕێزەی کە باوە لە ژیانی کۆمەڵگەی فیودالیزمدا . ڕێز بەوەی مرۆڤ هیچ بەهایەکی ئینسانی لەدەست نەدا بۆ بەدەستهێنانی ئەو کەرەسەو پێویستیانە کە پاڵپشتە بۆ بەردەوام بوونی لە ژیانیدا ، تەنها توانای بخاتە گڕ و پێوەستیەکانیشی بۆ دابین بکرێ . تەنانت ئەگەر بە هەر هۆیەک بێت توانای وەک تواناي تاکەکانی تری کۆمەڵگە نەبێت ، لە ڕووی فیسۆلۆجی و لە ڕووی زهنی ، بەڵام ئەبێ بەهرەمەند بێت لە هەموو پێویستییەکان.

1– مەریوان هات بە چەکێکی هاوچەرخانە و بەگوێرەی نزیکبوون و بەهەرەمەندبوونی لە سەرچاوەکان ، ئەو پەرتووکەی نووسی . ئەم بووارە کە نووسینەکەی ئاماژەی بۆ ئەکات ، لە بنەڕەتدا ڕەنگدانەوەی بارودۆخێکی تایبەتییە و کۆمەڵێ هۆی ئابووری و کۆمەڵایەتی و کەلتووری بەشداربووە لەسەر هەڵدانی و کۆمەڵێ تایبەتمەندەکانی ناوچەکەی پێوەدیارە . قسەکردن لەسەر ئەوە و ڕەخنە ئاراستەی ئەو تایبەتمەندییە بکرێ ، رەخنەیە دژ بە کۆمەڵێ تێگەیشتن کە بووتە کەلتوور و چووەتە خانەی موقەدەس و لەبنەڕەتدا هیچی لەگەڵ خۆیدا نەهێنا جگە لە نەهامەتی بۆ کوردستان .

و پشتگیریکردنی ئەو شێوازە بیرکردنەوە کە مەریوان ڕەخنەی لێگردووە ، بەهێزکردنی دەسەڵاتی لەناوبردنی ئازادییە و بەرتەسکردنەوەی ئازادی تاکەکانە و نامەیەکە پڕ لە قاڵب دانی کۆمەڵگە .

2– مەریوان بەم نووسینەیە ئەبێ پاداش وەرگرێ لەو بوێرییەی کە بوێری نەزانین و بەشی ئیهانەکردن نییە ، بوێری جەسەد لەناو بردنیش نییە ، بەرامبەر نەیارانی کە ئەوان پەیڕەوی ئەکەن . بگرە بوێرییە بە پشت بەستن بەو

سەرچاوانەی کە ئەبووایە گۆشەیەکی زۆری هەبووایە لە ناو خوێنەرانی کوردی ، بەتایبەتی کە توانایان نەبێ لە ڕێگەی زمانی ترەوە پێشرەفتییەکانی گەلانی تر لەم بووارەدا (مێژوو و ئاین و شارستانییەت) بدۆزنەوە . و مەریوانیش هاتووە ئەم سەرچاوانەی بەکاری هێناوە و بە ئامەدە بوونی بیر و تێڕوانینی خودی مەریوان ، و ئەوەی ئامادە کرد و خوێنەری بەئاگای هێنا ، کە زۆر ماوەی ڕۆشنکردنەوە و بیرکردنەوەمان هەیە و زۆر ئەتوانین لە ڕێگەی ئەم سەرچاوانەوە بزانین کە شتێ نییە لەم دونییایەدا چگە لە بیری مرۆڤ و پێوەندی مرۆڤ بە دەوربەری .
و موقەدەسەکانیش زمانن و زمانیش بۆمان هەیە بڵێن ، کۆمەڵگە شوێن و مەئوای زمانە .هیچ مەودایەکی ڕێکخستنی کۆمەڵگە کە پێناسە ئەکرێ بە سستمی بەرێوەبردن لە چوارچێوەی بەرژەوەندی ئینسانەکان دەرناچێ کە ڕەنگدانەوەی کێشمەکێشە ئابووری و کۆمەڵایتییەکانە و ڕەخنە لەم مەودا فیکریە ئەبێ بەردەوام بێ و بپارێزرێ .
3-مەریوانیان نەخوێندەوە و چەکی سەدە کۆنەکانیان هێنا بۆ خوێندنەوەی مەریوان ، چەکی هەرەشەو و وەڵام نەدانەوە بە شێوەی مەعریفی، چەکی پاڵپشتی ئەو دەستوورەیان بەکار هێنا کە سەردەمێکە موفەکیران و خاوەن تێڕوانینەکان دژ بەو چەکە وەستان و هاواریان کرد مرۆڤ توانای هەیە بەهەشت لەم دۆنیایەدا درووست بکات و پێویستی بە گوڵ و بەری خەیاڵی نییە .
و هەر هەمان ئاواز لێ ئەدەن بۆ بێگیان کردنی خەونەکانی مرۆڤ و بەرپەرچدانەوەی هەر (نا)یەک کە بڵێ ئەمە لەگەڵ ئەم سەردەمە نایەتەوە و لەگەڵ بیرکردنەوە و مەسەلەکانی دوور لەم کەونە نایەتەوە ، کە مرۆڤ لەسەردەمێکدا یان لە ساتە بیرکردنەوەکانی لە زهنی خۆی دروستی کردووە و پاشان ئەیەوی بیکاتە سستمێک بۆ ڕێکخستنی کۆمەڵگە .

خەڵکی ئازادیخواز و سەر بە عەلمانییەتیش و خوێنەرەی ئەم جۆرە تێستانە بەتایبەتی لە دەرەوە ، زۆرێ لە وانیش ئەم پەرتووکەیان نەخوێندووەتەوە . بەڵام ئەمان ئامادەن بەرگری لە ئازادی قەڵەم بکەن و ئامادەن بیخوێننەوە ئەگەر دەستیان بکەوێ و پشتگیری لە ئازادی تاکە کەس بکەن بەهەر شێوەیەک کە لە توانایاندا هەیە .
ئەمەیش سەری هەڵدا و دەرکەوت چۆن خوازیاری ئازادی و یارمەتیدانی مەریوان بوون و بۆ ئازادی .
4 _ ئەم ڕێگرتنە لە مەودا نەدان بە هاتنە مەیدانی بیروڕای ئازادی بەو شێوە ناشرینە بەشێکی ئەگەرێتەوە بۆ لایەنی ڕەخنە لە ئاین و شارستانییتەکان و مێژووی سەرهەڵدانی ئاین لە مێژووی مەعرفی کوردستان .

ئەم جۆرە ڕەخنانە زۆر کەم بووە ولە دەیەی هەشتاکان بە کەمی و پاشان لە دەیەی نەوەتەکان دەستی پێکردووە لە کوردستاندا . بەڵام بوونی ئەم جۆرە لێکدانانەوە لە لایەن گەلانی ناوچە بە زۆری دەر ئەکەوت و بە سەدان شێوە توانیان قسەی خۆیان هەبێ لە پێش پەنجاکانەو و پاشان بەزۆرریش هاتە مەیدانی مەعرفی لە هەفتاکان و تا ئێستە . وە نوسەرانی ئەرەبی بە بوێرانە هاتنە مەیدان زۆریان گیانیان لەدەست دا لە پێناو گەیاندنی ئەو پەیامە کە مرۆڤ مافێ خۆیەتی چۆن بەرامبەر جیهانی دوور لە زانست تێ ئەگات و هەر تێش ئەگات .
بڕوانە تاها حوسێن و مەحمود محەمەد تەها و فەرج فۆدە و سادق جەلال العەزم و تایب تزینی و حوسین مروە و نەوال سەعداوی وعەلی وەردی وفالح مەهدی و مهدی عامل و محمود قمنی و کامل النجار و مهدی نجار و سەدانی تر .
و چەندێ لەم پیرمەندانە گیانیان بەخت کرد ، تەنها لەبەر ئەوەی ڕەخنەیان هەبوو دژ بە ئاینی ئیسلام ، و پێشرەفتییان کردووە لەم بووارەدا و تەمەنێکە ئەو تێستانەیان داوەتە بەر ڕەخنەی قەلەمێک کە لە کۆمەڵگەوە سەری هەڵدا . و بە شێوەکانی تری دەربڕینیش بەشداریان کرد لە بەشداری کردن لە بزووتنەوە ئازادی خواز و عەلمانییەت و یەکسانی خواز . بەرهەمەکانیان ناهاتوونەتە ناو کۆمەڵگەی کوردی و خوێنەری گشتی دوور بووە لەمان بە هەر هۆیەک بێت . تەنها نوخبە بەهەرمەند بوون لەم جۆرە بەرهەمانە . و نووسەرە بوێرەکانی کوردستانیش جێگەی شانازییە کە لەم بووارەدا شوێنی دەستیان دیارە ، بەتایبەتی لە کۆتایی هەشتاکان و نەوەتەکان .
هەروەها بەشی لایەنگرێ ئاین و خاوەن قەڵەمەکانی کە ڕێگرن بەرامبەر بڵاو بوونەوەی ئەم بەرهەمانە ، ئەوانیش هیچ ڕەخنەیەکیان لەو جۆرە تەوەجهە نەگردووە ، مەبەستم دژ بە کەسانی عەلمانییەت . ئەوان ئاگاهانە نەیانگردوە ، بۆ بڵاو نەبوونی و لە بنەڕەتیشتا سەرقاڵی خوێندنەوە ئەو بەرهەمانە نین .

چونکە زۆر لەو بەرهەمانەی کە بێ بڕوایان لە سەردەمەکانی عەباسی و سەردەمەکانی تر کە مەشکوک بوون لە خالق و قسەکانی خالق . ئەو بەرهەمانە نەماون بەڵام لەڕێگەی خوێندنەوە و رەخنە زۆرێک لەو دەقانە ئێستە ئێمە لێ بەهرەمەندین .

5_ بڵاو نەبوونەوەی ئەو سەرچاوانە و بەرهەمی ئەوانەی کە پشتگیری ئەکەن لە خوێندنەوەیەکی رەخنەگرانە بۆ مێژوو و ئایین . وای کردووە تەنانەت لایەنگرانی ئیسلامی پەنا بۆ هەندێ لەو نووسینانە ببەن بۆ بەکار هێنانیان بۆ شێواندن و خۆدەرخستنیان بە لایەنگری ڕەخنە ، گوایە زۆرێک لەو نووسەرانە بە شانو و باڵای ئیسلامیان هەڵداوە .بەڵام هیچ دەنگێکی نارەزایەتی نییە ، بەتایبەتی لەلایەن دەسەڵاتەوە یان لەو بەرنامانەی کە بۆ ئەم مەسەلانە ئەروژێنن ، بڵی تۆ هەڵەیت و ئەوە بەرهەمەکەیە . جونکە وەک وتم ئەوانە نەگەیشتووتە دەستی خوێنەر . نموونە زۆرە بەڵام نزیکترین نموونە هەفتەی رابردوو لە تەلەفزیۆنی زاگرۆزەوە مەلایەکیان هێنا بوو لە توێی باسەکانی بۆ کێشەکەی مەریوان ئاماژەی بە نووسینەکانی ویل دیورانت (قصە الحضارە) کرد کە لە 32 بەرگدا باس لە شارەستانییەت ئەکات . یان نەیخوێندووەتەو یان ئەیەوی ئەو ئامانجە بپێکێ کە باسم کرد . ئەگینا ئەو بەشەی کە باس لە سەرهەڵدانی ئیسلام ئەکات و باسی محەمەدی پێغەمبەری ئیسلام ئەکات . ئەگەر بەشی 13(وابزانم) وەربگێرێتە سەر زمانی کوردی ئەوە نەک هەر وەرەگێرەکە بەر ئەم هێرشە دڕندانەی ئیسلامی ئەکەوێ ، بگرە دام و دەزگای چاپکردنیش زەرەری پێ ئەگەیەنن . ئاخر نەک بە کوردی بگرە بە زمانی ئەربیش ئنشودەیەکێ دانتیان بچڕاندووە وە لە چاپەکەدا نییە بەوەی کە بە نزمی باسی پیاوانی ئاینی ئەکات ، ئەوەندە ئەو تێبینییە نامەکەی دانتی گەیاندووە ئەگەر خودی ئنشودەکە بنووسرایە رەنگە بەو شێوە خێراییە پەیامەکەی نەگەیاندبێ

6 _ هەلوێستی دەسەڵات وەیاخود وەک زمانێکی ئەکادیمی بڵێن سیاسەتی دەسەڵات لەرێگەی میدیا و دام و دەزگاکانی دەسەڵات و پێوەندییەکانی و قسەکەرانی بۆ خەڵک و دەرەوە رۆشن ئەبێتەوە . لە رێگەی هەڵسو کەوتوو و سەنگەرگردنی لایەنگرانی ئەو ئەحزابانە کە دەسەڵاتیان درووست کردووە ، ناچێتە خانەی سیاسەتی دەسەڵاتەوە ، و هیچ کات لەسەر دەسەڵات نانووسرێ بۆ فلانە هەلوێستی یان فلانە پێوەندی کە رەنگە توڕە بوونێک لای لایەنگرانی درووست بکات .

و ڕەنگە ئەو کەسانەی یان لاینگرانەی دەسەڵات ، تێڕوانینی خۆیان هەبێ بۆ سەر زۆر رووداو و ڕەنگیشە لە پلەیەکی بەرز یان نزیک بن لە ناوەندی بڕیاردانەوە . بەڵام ناتوانن کار بکەنە سەر دەسەڵات بۆ هەڵوێستە وەرگردن لەمەڕ کێشەکی سیاسی یان کێشەیەک بێت کە بووتە قسەی ڕۆژانە و لە بازنەی ڕۆشنبیران و نوخبەوە دەرچووە و رووە کۆمەڵگە شوێنی گردووە ، وەک ئەم مەسەلەیە کە من لێ ئەدوێم کێشەی ئازادی مەریوان .

ئەمە نیشانەی ئەوەیە یان بە مەخزایەکی تر، ئەوە ئەگەیەنێ ،سیمای وڵات کە لە دەسەڵاتی ئەحزاب خۆی پێناسە ئەکات دوورە لە هاووڵاتی و تەریب نابێ لەگەل هیواو ئارەزووکانی هاووڵاتی . لایەنێک مەریوان و خەڵکی ئازادی خواز و عەلمانییەت و پشت بەستن بە بەرەیەکی فراوان کە خۆازیاری ژیانێکی موتەرقین و تا هەنووکە نەهاتوونەتە مەیدان وەک بەرەیەک پشتگیری خۆی راگەینێی و بێلایەن نەبێ کاتێک بەها ئینسانییەکان ئەکەوێتە مەترسییەوەو وەک دانتی ئەلێ ، و ئەم بەرەیە چاوەڕێ ئەوە نەکات ، بانگەوازی بۆ بکرێ بگرە ڕۆژانە و لەناو کۆمەڵگە بوونی هەبێ و ئاگایانە بەرگری بکات لە بەها ئینسانییەکان .

ولایەنێک کە دەسەڵاتە و موجامەلەی ئەو رەوتە دواکەوتووانە ئەکات کە رێگرن بەرامبەر بیری ئازاد . و بەشێوەی رەسمی بەرگری خۆی رانەگەیاند بۆ پاڵپشتی مەریوان و زەحمەتیشە رایگەیەنێ . وتەنانەت بێلاینیش نییە لەم کێشەی مەریوان کە کێشەی ئازادی قەڵەم و خامەیە .